

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ
ЖИЗЗАХ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
ИНСТИТУТИ

ФИЛОЛОГИЯНИНГ УМУМНАЗАРИЙ МАСАЛАЛАРИ

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

Жиззах - 2021

ISBN 978-9943-4889-2-2

9 789943 488922

16.	Мадина Матякубова. Бардавом адабий муштараклик	60
17.	Surayo Eshonkulova, Zarina Axtamova. Koshki yorimni uyquda bir ko'rsam edi!	68
18.	Shahnoza Almatova, Maftuna Abdullayeva. Tog'ay Murodning "Otamdan qolgan dalalar" romanida qo'llangan iboralarning xususiyatlari	73
19.	Абдували Эшқобилов. Прагматик адабиётшуносликнинг назарий-методологик асослари: адабий восита таъсиридаги ҳатти-харакатлар тадқиқи масаласига доир	75
20.	Суюнов Баходир. Термин ва тилдаги бошқа лексик бирликлар талқини масаласи	79
21.	Шохрух Қосимов. Адабиётшунослик ва публицистиканинг тарихан муштараклиги масаласи	84
22.	Салима Жумаева. Миллий таълим тизимида "Қобуснома" асарининг тарбиявий аҳамияти	86
23.	З. Ибадиљдина. Вторичные тексты в процессе обучения русскому языку как иностранному	91
24.	Shoxida Siddiqova. Ko'chirma gaplarda gender xususiyatlari	94
25.	Зиетой Абдувалиева, Алибекова Зилола. Зулфия шеъриятида модал сўзларнинг лингвостилистик кўринишлари	97
26.	Adizova Nilufar. Erkin Vohidov dostonlarida frazeologik birliklarning qo'llanishi	99
27.	Xanifaxon Xamdamova. "Rustamxon" dostonining matn tahlilida statistik usulni qo'llash haqida	103
28.	Гулхаё Ҳайдарова. Собир Абдулла, Чархий ва Ҳабибий ғазалларида тасвир ва талқин масалалари	107
29.	Хуршид Махаммадиев. Навоий асарларида тикиш-бичишга оид лексикалар	112
30.	Дилшод Исломов, Умида Хайруллаева. Ўзбек тили фонетикаси ва унинг ўзига хос хусусиятлари	116
31.	Gulhayo Eshniyozova. Halima Xudoyberdiyeva she'riyatining sintaktik xususiyatlari tahlili	118
32.	Акмал Абдуллаев. Тошкент вилояти топонимлари лингвокультурема сифатида	121
33.	Сапура Неъматова. Матонатда назири йўқ эди	125

**ЎЗБЕК ТИЛИ ФОНЕТИКАСИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ***Исломов Дилошод Шомуродович**БухДУ докторанти**Хайруллаева Умида Асқар қизи**БухДУ талабаси*

Юртимизнинг кун сайин ҳар жабҳада ривожланиб бораётгани, илм-фан соҳасида ҳам илмий тадқиқот ишларини олиб бориш кераклигини тақозо қилмоқда. Жумладан муҳтарам президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг “Янги Ўзбекистонни қуришда ва ўта ривожланган давлатлар қаторидан жой олишда фақатгина илм ва таълим орқали эришилади” деган фикрлари, қолаверса, сўнгги 5 йилда ўзбек тилимизга берилётган эътибор ва имкониятлар бу тилни янада кўпроқ илмий тадқиқ қилиш кераклигини кўрсатмоқда. Шу омилларни инобатга олиб ўзбек тили фоностилистикаси устида илмий изланишлар олиб боришга қарор қилдик.

Ўзбек тилшунослигининг бугунги кунга келиб эришиётган ютуқлари билан бирга, ҳали илмий тадқиқотга муҳтож кўпгина соҳалар ҳам мавжуд. Бунга фонология ва морфонология, интонология ва стилистика, тил матншунослиги каби соҳалар ҳозиргача етарли ўрганилмаганлиги мисол бўла олади. Шуларни инобатга олиб илмий тадқиқот ишимизнинг мақсади: ўзбек тили фоностилистикасидаги мавжуд муаммолар ва тадқиқ қилинмаган бўлимларини ҳозирги давр талабидан келиб чиққан ҳолда таҳлил қилиш ва янгилигини аниқлашдан иборатдир. Барча тиллар фонологиясининг пайдо бўлиши нафақат тилшуносликда, балки барча ижтимоий фанларнинг ривожланишида катта бурилиш ясади. Машҳур француз олими К. Леви-Строснинг «Фонология ижтимоий фанларга нисбатан қанчалик янгиловчилик хизматини бажарган бўлса, хусусан, ядро физикаси ҳам барча аниқ фанларга нисбатан шунчалик хизмат қилган» деган фикрлари бунга мисол бўлади. Олимнинг фикрича фонология ҳам барча етакчи фанлар қаторига кира олишининг сабаби аниқ фанлар физикасиз ривожлана олмаслигидек, ижтимоий фанлар ҳам фонологиясиз ҳеч қандай ютуққа эриша олмайди. Бунга мисол қилиб, ундаги оппозиция (карама-қаршилик), корреляция (бир турдаги бир неча оппозицияларнинг мажмуаси), интеграция (бир бутун бўлиб бирлашув) ва нейтралзация (оппозициянинг маълум ҳолатда йўқолиши) каби соҳалар фақат тилшуносликда эмас, бошқа ижтимоий фанларда ҳам, хусусан, мантиқ, фалсафа, тарих, антропология ва бошқаларда ҳам қўлланиб келинаётганлигини кўрсатиш мумкин. Ўз навбатида, фонема, аллофон ва архифонема тушунчалари эса, фалсафадаги умумийлик, хусусийлик ва алоҳидалик категорияларини ва диалектик карама-қаршилик қонуниятини эслатади. Эндиликда «фонология етакчи фанларнинг классик намунасидир» десак муболаға бўлмайди. Таниқли файласуф ва тилшунос А. Ф. Лосевнинг фикрича, ҳозирги тилшуносликда барча фанларда қўлланивчи умумий илмий категорияларни аниқлаш ва уларнинг бутун бир системадаги турли жиҳатларини, кўпинча бир-бирига

карама-қарши бўлган томонларини диалектик илмий қараш асосида чуқур ўрганиш зарур. Шу жумладан, В. К. Журавлёвнинг “Тилни система сифатида ўрганишнинг асосий маркази фонология ҳисобланади” деган фикри бунга яққол мисол бўла олади. Хусусан, ўзбек тилшунос олими А.А.Абдуазизовнинг “Фонология ҳозирги даврда биология, психология, адабиётшунослик, антропология, фалсафа, мантик, социология ва бошқа фанларда янги ғояларнинг вужудга келишида «Намунавий фан» («Наука - эталон») бўлиб хизмат қилмоқда” деган фикрлари фонологияга нисбатан берилган юқори баҳо эканлигини ҳамда фонологиянинг ўзига хос кўплаб хусусиятларини ҳам айнан юқоридаги олимларнинг фикрларидан билсак бўлади. Фонологиядаги баъзи хусусиятларнинг табиати бошқа фанлардаги турли ҳодисалар билан умумий қонуниятларга эга бўлишини машҳур фонологлар Н. С. Трубецкой ва Р.Якобсон ҳам қайд этган эдилар. Улар филологиянинг барча соҳалари, маданият, адабиётшунослик, музика назарияси, антропология ва этнографияга доир асарлар ҳам ёзганлар. Хусусан, улуғ тилшунос Р. Якобсон буюк физик Нильс Бор билан биргаликда физика ва лингвистиканинг умумий жиҳатлари ҳақида семинар ташкил этган эдилар. Улардан бири товушнинг физик жиҳатига, иккинчиси товушнинг тилдаги аҳамиятига эътибор бериб, умумий қонуниятларни кашф этганлар.

Ўзбек тилида ундош фонемалар сони (25 та), унли фонемалар сони (6 та) га қараганда тўрт марта ортиқ. Шу сабабли ундошлар унлиларга қараганда анча кўпроқ қўлланади ва уларнинг фарқланиш кучи ва фонологик оппозицияларининг функционал хизмати ҳам анча ортиқ. Бинобарин, ўзбек тилида ундошлар унлиларга қараганда кўпроқ информацион ва фарқланиш белгиларига эгадир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. D.Sh.Islomov. (2021). The Definition of The Concepts of «Phoneme» and «Phonostylistics». Middle European Scientific Bulletin, 9. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.9.204>
2. D.Sh.Islomov. (2021). Phonetics and Phonology. Middle European Scientific Bulletin, 11. Retrieved from <https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/470>
3. Islomov, D. (2021). THE ROLE OF PHONOSTYLISTIC UNITS AND PHONEMES IN THE PROCESS OF TEACHING FRENCH TO ADULTS IN THE ANALYSIS OF EXAMPLES. Конференции, 1(1). <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.971>
4. ISLOMOV, D. Sh, and GA JAHONGIROVA. "THE ROLE OF PHONOSTYLISTICS AND PHONOSTYLISTIC UNITS IN TEACHING FRENCH AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS." E-Conference Globe. 2021.
5. Д.Ш Исломов. “Поэтические формы как культуроведческий компонент при обучении иностранному языку». Статьи в Академии Наука. Мысль: электронный периодический журнал, 2015. URL:

- <https://cyberleninka.ru/article/n/poeticheskie-formy-kak-kulturovedcheskiy-komponent-pri-obuchenii-inostrannomu-yazyku> (дата обращения: 13.03.2021).
6. Д Исламов, НВ Ванцова, ТМ Хусяинов - “Возможности использования проектной методики при преподавании иностранных языков” Наука. Мысль: электронный периодический журнал, 2016. 6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnosti-ispolzovaniya-proektnoy-metodiki-pri-prepodavanii-inostrannyh-yazykov> (дата обращения: 13.03.2021).
 7. Mr. Babayev Otabek Abdikarimovich. (2020). THE TRUE VALUES OF THE MAVLONO JALOLIDDIN MUHAMMAD RUMIY’S PHILOSOPHY IN RUSSIAN TRANSLATIONS. International Journal on Orange Technologies, 2(12), 68-71. <https://doi.org/10.31149/ijot.v2i12.1091>
 8. Ruslan Rajabmurodovich Radjabov. (2021). THE FRENCH FUTURE: MODALITY IN ENGLISH. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 2(06), 60-67. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/W4Q8A>.
 9. RADJABOV, R. R., & TOSHPULATOVA, N. (2021, March). SCIENTIFIC AND THEORETICAL VIEWS ON VITICULTURE AND ITS ROLE IN THE WORLD COMMUNITY. In E-Conference Globe (pp. 23-27).
 10. RADJABOV, R. R., & MAKHMUDOVA, S. (2021, March). THE ROLE OF ART OF TRANSLATION IN THE DEVELOPMENT OF WESTERN AND EASTERN LINGUISTICS. In E-Conference Globe (pp. 310-315).